

A hazai szakképzés helyzete

**Adalékok a „Közgazdasági tárgyak oktatása a középfokú
képzésben” témájú felmérés előkészítéséhez**

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	3
A HAZAI SZAKKÉPZÉS RENDSZERE	4
A hazai szakképzés a rendszerváltás után	4
A szakképzés rendszerének alakulása a 2000-es években	5
A HAZA SZAKKÉPZÉS SZERKEZETE	8
A SZAKKÉPZÉS JELLEMZŐI, TRENDEK.....	9
Tanulók megoszlása a különböző képzések között.....	9
Az oktatás személyi és tárgyi feltételeinek alakulása	12
Finanszírozás	15
EGY KONKRÉT PÉLDA	16
Röviden az iskoláról.....	16
A munkaközösségek működése	17
Anyagi és attitűdbeli problémák	18
Tanárhiány.....	19
Tankönyvhelyzet	20
Eszközellátottság.....	21
Rendszerszintű és egyéb problémák	22
Továbbképzések, egyéb szakmai segítség	23
Problémák a szakiskolában	24
ÖSSZEGZÉS	25
HIVATKOZÁSJEGYZÉK.....	26
MELLÉKLET	29

Bevezetés

A folyó, 2011/2012-es tanévben hallgatóként részt veszek egy Statisztika Tanszék által meghirdetett kutatószemináriumon a Budapesti Corvinus Egyetemen, melyet Kerékgyártó Györgyné és Pfister Éva tanárnők vezetnek. A kutatószeminárium a „Közgazdasági, közgazdasági jellegű módszertani ismeretkörök, tantárgyak a középiskolai és az OKJ képzésben” nevet viseli. Ennek keretében a szeminárium hosszabb távú célja egy olyan országos szintű felmérés előkészítése és megvalósítása, melynek során feltérképezzük a címben megnevezett tantárgyak oktatásával kapcsolatosan esetlegesen felmerülő problémákat. Ennek eredményeit a későbbiekben az egyetem maga is hasznosítani tudja majd azáltal, hogy bár egyre csökkenő számban, de képez közgazdász tanárokat; az ő képzésük, továbbképzésük mellett a középiskolai szakmai anyagok, tankönyvek fejlesztésében is hathatósabb segítséget nyújthatna.

Az őszi félévben a kutatószemináriumon részt vevő hallgatók feladata az volt, hogy keressenek fel egy olyan középiskolát, ahol folyik közgazdasági szakképzés, és a megadott interjútervek alapján készítsenek interjúkat az igazgatóval, munkaközösség-vezetőkkel, és szaktanárokkal. Én az esztergomi Balassa Bálint Gazdasági Szakközép- és Szakiskolát választottam, mert én magam is itt érettségiztem 2007-ben. A dolgozat második felében az interjúk alapján készített esettanulmányt ismertetem. Az iskola egyébként azért lehet jó példa, mert bár nem közgazdasági, de szakiskolai képzést is folytat a szakközépiskolai mellett, és ezen a részen eltérő problémákkal szembesülhet.

A dolgozat első felében a későbbi országos felmérést igyekszem kontextusba helyezni. A hazai szakképzés rendszerének, szerkezetének bemutatása után ismertetem egyes oktatásban használatos mutatók magyarországi trendjeit. Ezek során csak rendszerváltás utáni adatokkal foglalkozom, mivel a történelmi áttekintés nem része dolgozatomnak, és a rendszerváltás előtt egyébként is teljesen más volt a szakképzés célja és rendszere, számomra pedig a jelenlegi helyzetet eredményező tényezők voltak érdekesek. A dolgozat ezen része, de a kiválasztott iskolában készült interjúk eredményei is jó alapot adhatnak az országos felmérés előkészítéséhez, fókuszának megtalálásához.

A hazai szakképzés rendszere

A hazai szakképzés a rendszerváltás után

A rendszerváltás alapjaiban ingatta meg a hazai szakképzési rendszert. A szocializmus ideológiájának része volt, hogy a gazdaságban a hangsúlyt a nehéziparra helyezte, a kétkézi munkát sokkal többre becsülte, mint napjainkban, ebből adódóan nagyobb szerep jutott az érettségit nem adó szakképzésnek is. Ennek rendszere főként az ipari szakmákra koncentrált, alacsony színvonalú szakmai és általános képzés mellett.¹

A rendszerváltás után a gazdasági szerkezet eltolódott a harmadik szektor felé, így megnőtt a munkanélküliség a különböző ipari szakmákat végzett szakmunkások körében, akik, mivel alacsony általános képzettséggel rendelkeztek, nehezen tudtak más munkakörben elhelyezkedni.² A változásokra történő reagálás azonnal megjelent az oktatási intézmények szintjén történő kísérletek során, amelyre jogszabály biztosított lehetőséget. A központi intézkedés sem váratott sokáig magára, az 1993-ban kiadott törvénycsomag meghozta az első reformintézkedéseket. A korábban párhuzamosan folyó közismereti és szakképzést elválasztották egymástól már a szakiskolai szinten is, így a 9-10. évfolyamon mindenhol csak általános képzés folyt. Ennek az új képzési rendszernek alappillére lett volna a Nemzeti Alaptanterv (NAT), ami azonban a hosszas egyeztetések miatt késett. Ami viszont időben elkészült, és fontos előrelépést jelentett az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) létrehozása volt, mely az államilag elismert szakképzéseket, szakmákat tartalmazta. A szakmai és vizsgakövetelményeket az egyes szaktárcák dolgozták ki minden képzés esetében. Ez a folyamat is elhúzódott egyes esetekben 1996-ig. Egy képzés beindításának alapfeltétele volt, hogy ezek a követelmények készen álljanak és elfogadásra kerüljenek. Ennek meglétével az iskolarendszeren kívüli oktatásban már beindulhatott a képzés, korábban, mint az iskolarendszerűben, mivel ott a követelmények elfogadása mellett szükség volt a központi programok (tantervek) meglétére is, melyek az iskolai szintű szakmai program meghatározásához elengedhetetlenek voltak. Összességében az OKJ szerinti szakképzés végül 1998-ban indult be, a tervezett 1996-os dátum helyett.³

Ahhoz, hogy az új rendszert sikeresen be lehessen vezetni, szükség volt a tanárok továbbképzésére, felkészítésére is, ez néhány szakterületen és az intézményvezetők körében

¹ Varga Júlia, előadás

² Polónyi, 2006

³ Modláné, 1999

már az 1996/97-es tanévben megkezdődött. Ezzel párhuzamosan végbement a tankönyvhelyzet felmérése, a tankönyvek felülvizsgálata, abból a célból, hogy az új rendszer indulásakor már megfelelő mennyiségben és minőségben rendelkezésre álljanak. Ehhez a Nemzeti Szakképzési Intézet irányítása alatt több új könyv is kiadásra került 1998-ig.⁴

Az első új rendszerű vizsgáztatásra az 1997/98-as tanév végén sor került, a tapasztalatok alapján különösebb problémák nélkül lezajlott az átállás. A reformok összesített értékelésénél a szakértők azonban hamar megfogalmazták kritikáikat. Már ekkor felmerült a moduláris rendszerű képzés gondolata, aminek bevezetésére nem került sor ekkor még. A programok kidolgozásában résztvevők úgy érezték, hogy nem voltak elegendőek, így nem volt kellő idejük a munkára, a számítógépes kidolgozásra pedig nem állt rendelkezésre megfelelő műszaki háttér, valamint a nem kellően stabil szabályozási környezet sokszor hátráltatta őket. Emellett az első új rendszerű vizsgáztatások különösebb problémák nélkül lezajlottak, úgy tűnt, hogy sikeres volt az átállás.⁵

A szakképzés rendszerének alakulása a 2000-es években

A kilencvenes évek reformjai bár sikereket is hoztak, összességében tovább erodáltak az egyébként is problémáktól terhes szakképzési rendszert. A 2000-es évek elején a rendszer nem működött hatékonyan, instabil és a finanszírozás kérdésében pazarló volt, és teljesen elaprózódott, sok helyen alacsony osztálylétszámmal tudtak csak egy-egy szakot beindítani. Ezt erősítette továbbá, hogy az iskolarendszerű szakképzés mellett jelen van az azon kívül működő felnőttképzési intézményhálózat is, és ez a két rendszer sokszor egymás konkurenciájaként működik. Mivel ezeknek többnyire különbözők a fenntartói is, ezért az átláthatóság és a hatékony finanszírozhatóság tovább sérül.⁶

Problémát jelent még, hogy a képző intézmények nem érdekeltek a munkaerő-piaci igényekhez való alkalmazkodásban. A legtöbb helyen csak a piacképes, felkapott szakmák képzésére fókuszálnak.⁷

Ezen problémák kezelésére jöttek létre európai uniós források felhasználásával a Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK). Ezek helyi szinten több oktatási intézményt tömörítenek, az azok közötti együttműködést biztosítva racionalizálják működésüket. Feladatuk, hogy folyamatosan figyeljék a munkaerő-piaci igényeket, konzultáljanak a helyi

⁴ Modláné, 1999

⁵ Modláné, 1999

⁶ Farkas, 2008

⁷ Vámosi, 2009

vállalatokkal, és a kereslethez igazítsák a szakképzett munkaerő kínálatát. A gyakorlati képzés megreformálásában is fontos szerepük van: egyrészt közös használatú, a legmodernebb technológiát alkalmazó iskolai gyakorlólhelyek, tanműhelyek kialakításával; másrészt a vállalatokkal való együttműködéssel vesznek részt ebben. Fontos még megemlíteni, hogy a TISZK intézményeken belül az egyes iskolák megőrzik önállóságukat.⁸ A TISZK szervezetek működése jótékony hatással lehet majd a hazai szakképzésre hosszú távon, ehhez azonban szükséges, hogy a megfelelő helyi együttműködés létrejöjjön a különböző intézmények és csoportosulások között, valamint önálló kezdeményezések is szülessenek.

Míg a TISZK intézményei helyi szinten működnek, addig a 2003 óta létező Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok (RFKB) a regionális döntéshozó szerepét töltik be. Ezek főként a regionális képzési stratégia-alkotást végzik, javaslatot tesznek a TISZK szervezeteknek és az egyes fenntartók számára különböző döntéseik során, begyűjtik a munkaerő keresleti adatokat, meghatározzák a szakképzés regionális feladatait és a beiskolázási arányokat az egyes szakmákhoz kapcsolódóan. A bizottság tagjai egyes munkavállalói és munkaadói szövetségek, miniszterek, kamarák, foglalkoztatási szervek, munkaügyi tanácsok, oktatási hivatalok és szakképzést folytató intézmények képviselői. A tagok összetétele alapján a döntések nehézkesek, bonyolult érdekrendszerek kapcsolódnak egymáshoz, az iskolák képviselői alul, a szakszervezetek képviseletei pedig felül vannak reprezentálva. Kevesen vannak köztük, akik láttak már iskolát belülről működni. A bizottságokra hárított feladat egyébként is túl nagy feladatnak bizonyult, és felállításuk csak 2008-ra valósult meg.⁹ Az RFKB-k létrejötte általi decentralizációs lépés alapvetően öröndetes, a tagok összetétele sokuk komoly politikai befolyásoltsága kapcsán azonban megfontolandó kérdés.

2006-ban került sor egy másik nagy reformra, az új OKJ kialakítására. Erre több ok miatt volt szükség. Az 1993-ban bevezetett elődje már elavult volt abból a szempontból, hogy sok olyan képzést tartalmazott, ami a valóságban már nem létezett, és több olyat még nem, amire pedig már igény volt, és képzése esetleg már folyt is. Az egyes képzések egymásra épülése nem volt jellemző, csak laza kapcsolat volt köztük esetenként, ez megnehezítette az élethosszig tartó tanulást, a munkaerő-piaci igényekhez való gyors alkalmazkodást.¹⁰ Az új OKJ-ben végre megvalósul a moduláris szakképzés. Ez azt jelenti, hogy egy-egy szakma megszerzéséhez előre meghatározott követelménymodulokat kell elsajátítani, és a vizsgázás is

⁸ Vámosi, 2009

⁹ Vámosi, 2009

¹⁰ http://szakkepites.hu/szakiranytu/okj_okok_celok.html

ezen alapján történik. Egy modul több tantárgyat és kompetenciát egyesít magában. Ezáltal lehetővé válik úgynevezett rész-szakképesítések megszerzése is, amely akkor szerezhető, ha egy konkrét képzésnek nem minden követelménymoduljából tesz sikeres vizsgát a tanuló. További szakmák megszerzése is könnyebbé válik ezáltal, mert ha egy új szakképzésbe kezd valaki, akkor a korábbi végzettségével átfedő modulokat már nem kell még egyszer teljesítenie, így felgyorsulhat a munkaerő-piaci trendekhez történő alkalmazkodás is. Az egyes szakmák által igényelt követelménymodulokat, és azok szakmák közötti átfedéseit részletesen tartalmazza és szabályozza az új képzési jegyzék. A szakmák száma lecsökkent, és az azonosító számjegyük rendszere is megváltozott.¹¹ Az új OKJ szerinti képzés hivatalosan 2008 szeptemberében indult el, de bizonyos feltételek megléte mellett a képző intézmények a 2007/08-as tanévben is elindíthattak egyes képzéseket az új moduláris rendszer szerint. Egy ideig, amíg a régi képzés tanulói nem végeztek, a régi és az új OKJ szerinti képzés párhuzamosan folyt. Egyelőre még nem megoldott az átjárás a két OKJ között, a munkaerő-piacon azonban szerencsére úgy tűnik, hogy nem jelent hátrányt egyik sem a másikkal szemben.¹²

Az OKJ mellett a szakmai és vizsgakövetelményekben, a vizsgáztatási szabályokban és a központi programokban is változás történt 2007-ben. Erre azért volt szükség, hogy összehangolásuk az OKJ-val megtörténjen. A szakmai és vizsgakövetelmények során lefektették minden egyes képzéshez az elméleti és gyakorlati órák arányát, azok időtartamát, a vizsgaszervezés módját, a szükséges alkalmassági vizsgákat, valamint a rokon képzéseket. Az új vizsgaszabályzat igyekezett a korábbi elméretezett, túl nehéz feladatokkal megtűzdelt, túl hosszú vizsgákat racionalizálni, lefektetni az egyes munkakörök betöltéséhez szükséges legfontosabb kompetenciákat, és azok köré szervezni a vizsgafeladatokat. A központi program feladata továbbra is az volt, hogy segítséget nyújtson az iskola helyi tantervének kialakításához, megszabta az oktatás személyi és tárgyi feltételeit, a tananyagot, az óraszámot, a felvételi rendjét, és mindehhez megfelelő szakmai alapot igyekezett nyújtani. Fontos azonban hozzátenni, hogy ez nem rendelet érvényű, csupán közlemény, egyfajta ajánlás.¹³

Az új OKJ bevezetése, és az ahhoz köthető egyéb változások beépítésére a helyi tantervben az iskolának elég kevés ideje jutott, természetesen a könnyebb átállást itt is igyekeztek elősegíteni különböző konferenciákkal és továbbképzésekkel. A moduláris

¹¹ http://szakkepesesites.hu/szakiranytu/okj_ujdonsagok.html

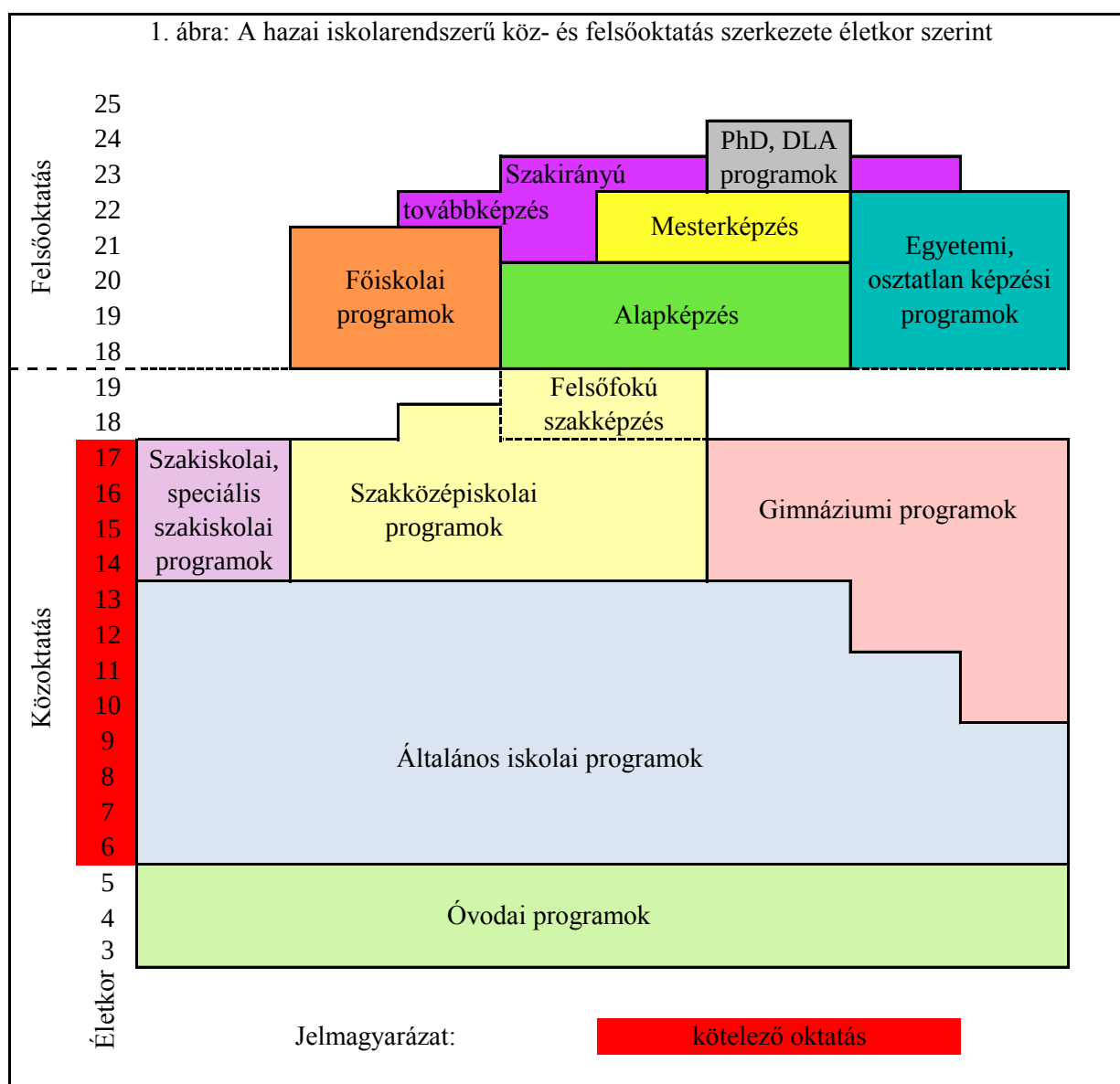
¹² http://szakkepesesites.hu/szakiranytu/okj_bevezetese.html

¹³ Szenes, 2007

rendszer bevezetése és ezáltal a képzések közti könnyebb átjárhatóság megvalósítása mindenképpen előremutató, kérdés azonban, hogy az iskolarendszerű képzésben a tanárok közalkalmazotti óratervezéséhez miként tudják majd igazítani a moduláris oktatást a felsőbb évfolyamokon.¹⁴

A haza szakképzés szerkezete

Az 1. ábra jól szemlélteti a haza iskolarendszerű köz- és felsőoktatás szerkezetét életkor szerint.

Forrás: Oktatási Évkönyv, 2010/2011, 6. oldal

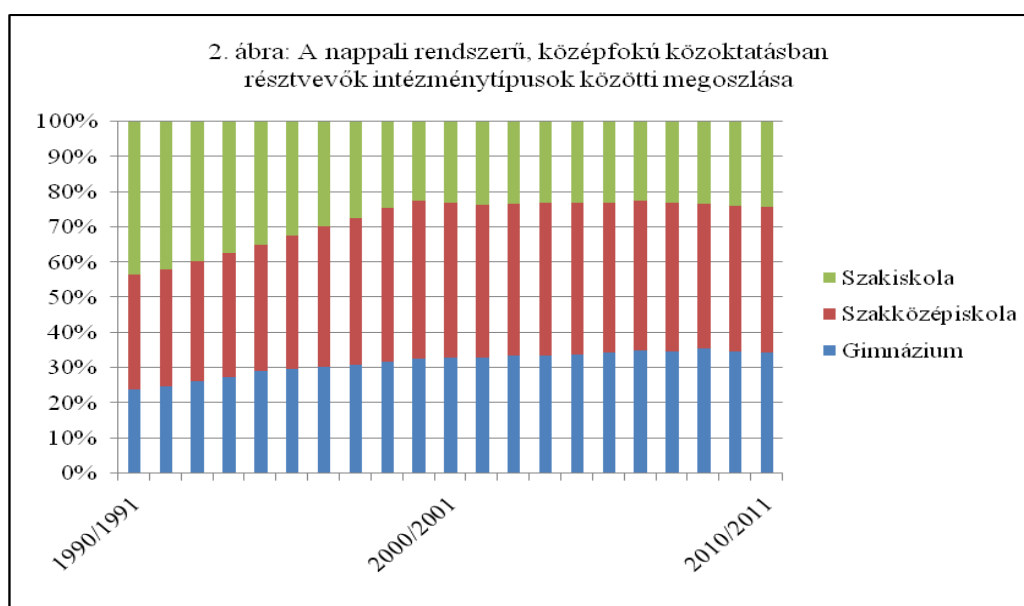
¹⁴ Szenes, 2007

Az ábrán is látható, hogy a tankötelezettség ebben az oktatási szerkezetben 18 éves korig tart. Az óvodában az utolsó (nagycsoporthoz) évet kötelező eltölteni. Az általános iskolai képzés opcionálisan megszakítható 10, illetve 12 évesen, a 8, illetve 6 osztályos gimnáziumba való felvételkor. 14 évesen mindenki számára elkezdődik a középfokú oktatás. Az általános iskola után választható érettségit nem adó szakképzés a szakiskolákban, érettségit adó, alapozó szakképzés a szakközépiskolákban, és szintén érettségit adó általános képzés. A szakközépiskolákban az érettségi után a tanulók választhatnak középfokú, illetve felsőfokú OKJ-s szakképzéseket, de tovább is tanulhatnak a felsőoktatásban, mint a gimnáziumban érettségizettek. A Bologna-rendszer bevezetése előtt érettségi után a felsőoktatásban továbbtanulók választhattak 3, illetve 4 éves főiskolai, illetve 5 éves egyetemi képzések között. A Bologna-rendszer bevezetése óta 3 éves alapképzésben, ezután pedig 2 éves mesterképzésben vehetnek részt a hallgatók. Ezután posztgraduális, illetve szakirányú továbbképzésben vehetnek részt a hallgatók. Az orvosi és jogi irányultságú egyetemi képzésekben nem választották ketté a képzést alap- és mesterszintre, itt továbbra is 5 éves, osztatlan képzések folynak.

A szakképzés jellemzői, trendek

Tanulók megoszlása a különböző képzések között

A 2. ábra a nappali rendszerű, középfokú közoktatásban résztvevők intézménytípusok közötti megoszlását mutatja.

Forrás: KSH, 2011

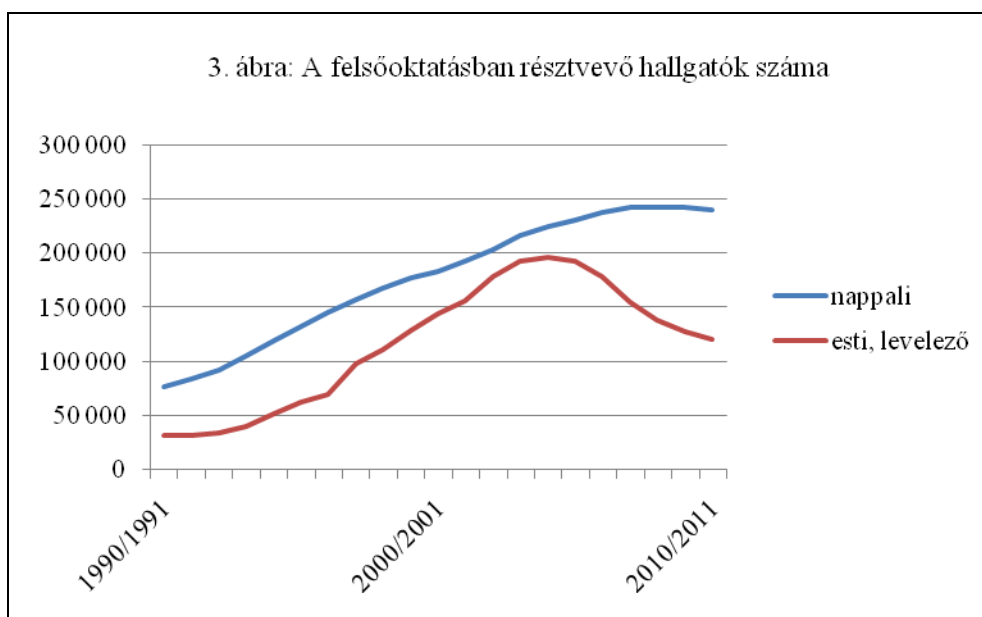
Az ábrán látható az a tendencia, amit korábban már említettem, hogy a rendszerváltás után egyre többen választották a szakközépiskolákat a szakiskolák helyett. A gimnáziumok részesedése is nőtt, de nem olyan mértékben, mint a szakközépiskoláké. Ez a folyamat azt implicálta, hogy az érettségizettek aránya jelentősen megnőtt, ezáltal a szakiskola végzettség tovább veszített értékéből, mivel jellemzően a jobb képességű diákok mentek át a szakközépiskolákba. Tovább erősítette ezt a hatást, hogy a szakiskolai képzés tartalmi megújulása is elmaradt.¹⁵

A szakiskolai végzettségek esetében szokott felmerülni az a látszólagos ellentmondás, miszerint egyszerre van ezeknél a képzéseknél munkanélküliség és munkaerő-hiány. A valóságban minőségi hiányról beszélhetünk inkább, azaz megfelelően képzett munkaerőből van hiány sok területen. Emellett fontos megemlíteni, hogy a magyar munkaerő mobilitása meglehetősen alacsony, emiatt területi eltérések is akadnak. Sokszor kommunikációs problémák is közrejátszanak a munkavállalók és a munkaadók között, eltérőek lehetnek az igények. Előfordul egyes szakmák esetében, hogy csak papíron van belőlük hiány, a valóságban azonban kielégül a munkaadók kereslete a fekete- és szürkegazdaság folyamán, mely jellemzően az alacsonyan képzett munkaerő alkalmazásánál jelenik meg. Időnként munkáltatói érdekek is húzódnak a hiány hangoztatása mögött, így még nehezebbé válhat a kereslet és kínálat összeegyeztetése. Hozzá kell tennünk azt is, hogy a kínálat alkalmazkodása bármilyen kereslethez az oktatásban nem azonnali, jellege miatt néhány éves késéssel lehetséges csak. Hozzájuk képest a szakközépiskolát végzettek előnyben vannak, de nem túl nagy előnyben. Az érettségi miatt elvileg nekik is lehetőségük van felvételizni a felsőoktatásba, azonban csak a végzősök fele teszi ezt meg, és közülük is csak minden második nyer felvételt, ellenben a gimnáziumokból a végzősök több mint 95%-a felvételizik, és ebből nagyjából 80% be is kerül. Tény azonban, hogy továbbtanulás nélkül egyre nehezebb mind a szakközépiskolát, mind a szakmunkásképzőt végzettek elhelyezkedése is, ennek hatása azonban még nem látszik a munkanélküliségi arányokban, ugyanis a náluk alacsonyabban képzett (8 általános) dolgozókat szorítják ki a munkahelyekről.¹⁶

A 3. ábra a felsőoktatásban résztvevő hallgatók számát mutatja.

¹⁵ Polónyi, 2006

¹⁶ Domján, 2009

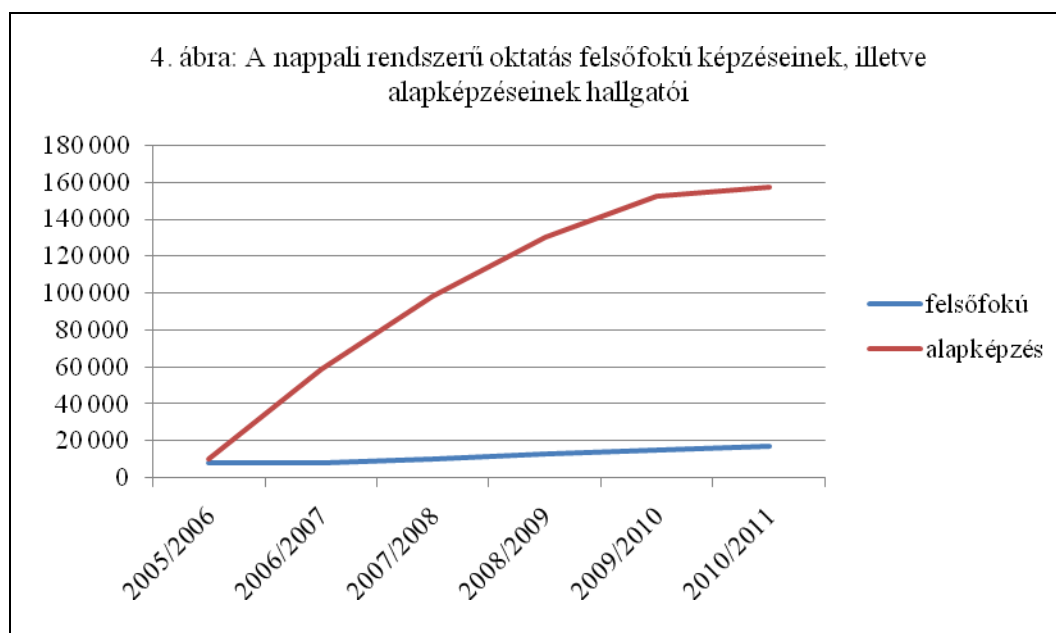

Forrás: KSH, 2011

Az ábrán látható, hogy a rendszerváltás óta jelentősen megnövekedett a felsőoktatásban résztvevők száma is, tehát a kilencvenes években az oktatási expanzió irányába tett reformlépések valóban sikerek voltak. A diplomások számának növekedése azonban a közhiedelemmel ellentétben még nem okozta napjainkra azok elértéktelenedését, sem túlképzést, ezt több tanulmány is kimutatta.¹⁷ Gondot a felsőoktatással kapcsolatban inkább az okoz, hogy nemzetközi összehasonlításban túl nagy arányt képviselnek benne a hosszú képzési idejű programok, és túl keveset a felsőfokú szakképzések.¹⁸ Ezt szemlélteti a következő, 4. ábra is, mely a nappali oktatás felsőfokú képzéseinek hallgatóit, illetve az alapképzés hallgatóit mutatja.

¹⁷ Domján, 2009

¹⁸ Polónyi, 2006

Forrás: KSH, 2011

Az ábrán jól látszik, hogy míg a felsőfokú szakképzésben résztvevők száma alig növekedett, az alapképzés hallgatóinak száma a Bologna-rendszer bevezetése óta intenzíven nő. A felsőfokú képzések célja pedig pont az lenne, hogy átmenetet képezzen a felsőoktatásba igyekvők magas száma miatt a középfokú oktatás és a felsőoktatás között. Ezt a célját sajnos láthatóan még nem érte el, de elterjedése megoldást jelenthet a későbbiekben a felsőoktatási expanzió okozta problémákra.¹⁹

Az oktatás személyi és tárgyi feltételeinek alakulása

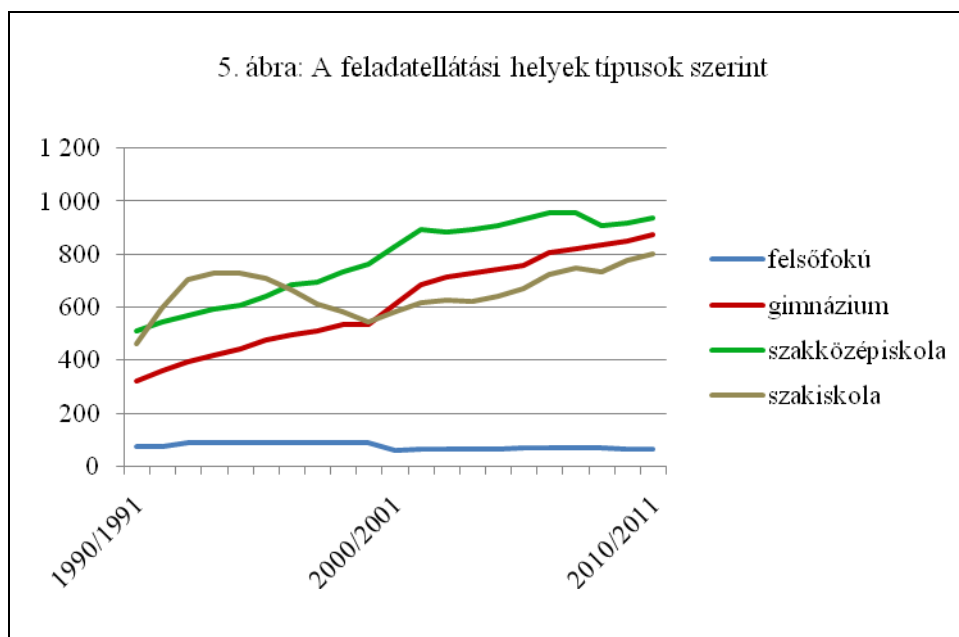
A képzések minőségéhez nagymértékben hozzájárul a központi szabályozáson és a tanulókon túl az iskolaépületek, tantermek megléte, a kellő létszámban elérhető felkészült pedagógusok, valamint a tananyaghoz minél inkább illeszkedő tankönyvek, egyéb oktatási segédeszközök, és a szakképzések esetén a jól felszerelt tanműhelyek megléte is. Ezekre egészen triviális módon szükség van, mégis nagyon ritkán esik szó a reformok során róluk.

A tanműhelyek helyzetéről és a gyakorlati képzésről a korábbiakban már írtam, hogy a TISZK szövetségek megszervezésével lehetőség nyílt ezek fejlesztésére és optimalizálására is. A tananyagok vizsgálatáról én eddig nem találtam elemzést, pedig nagyon fontos részét képezik az oktatásnak. Az intézmények, osztályok, pedagógusok számának alakulásáról azonban állnak rendelkezésre adatok. A számok mellett a tárgyi feltételek minősége, és a

¹⁹ Polónyi, 2006

pedagógusok felkészültsége is fontos tényező, ezekről azonban friss és átfogó kutatásokat szintén nem találtam.

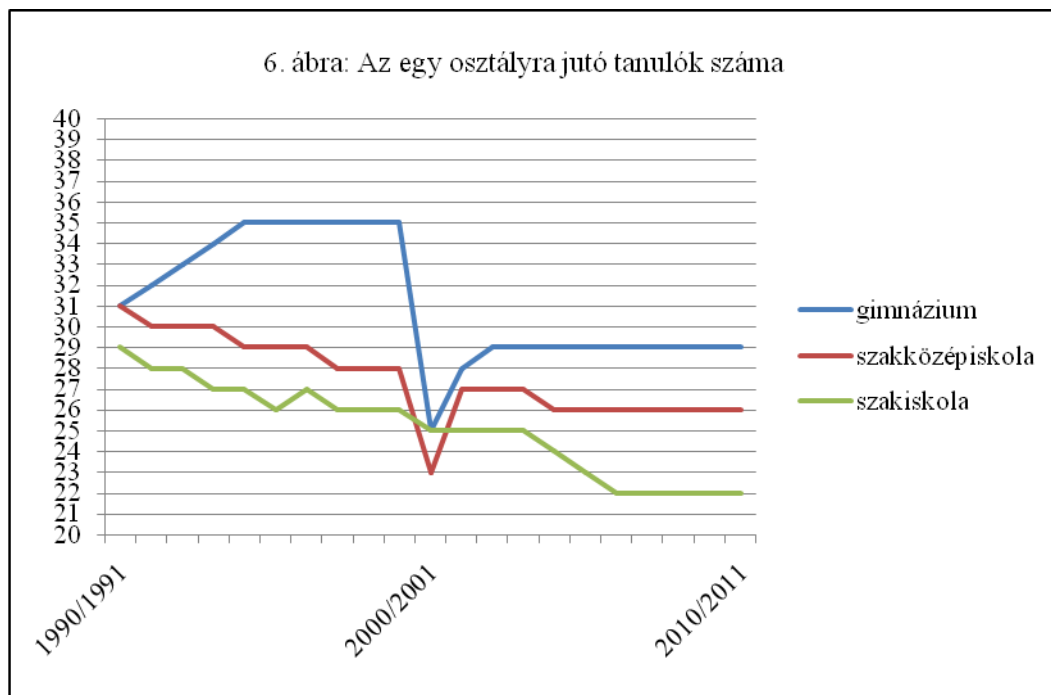
Az 5. ábra a feladatellátási helyeket mutatja azok típusa szerint. Ez azért jó mutató, mert egy közoktatási intézmény (iskola) többféle közoktatási feladatot is elláthat (vegyes iskolák), így ezen az ábrán arról kapunk információt, hogy egy-egy feladat ellátása hány helyen történik, függetlenül az iskolák számának alakulásától, mely egyébként a különböző iskola-összevonásoknak köszönhetően sokszor változik.

Forrás: KSH, 2011

A felsőfokú képzést (ide tartoznak az egyetemek, főiskolák is) körülbelül 70 helyen végeznek, számuk az 1992/1993-as tanévben ugrott fel 91-re, de azután nem sokkal csökkenni kezdett, vissza a 70 körüli értékre. A gimnáziumi, szakközépiskolai és szakiskolai feladatokat ellátó helyek száma folyamatosan növekedett a rendszerváltás után, jelenleg számuk nagyjából 800 és 900 között van, ebből a szakközépiskoláké a legmagasabb. A szakiskolák számában az 1995/1996-os tanév után következett be csökkenés, valószínűleg a csökkenő munkaerő-piaci kereslet kompenzálására, de ez a trend nem tartott sokáig.

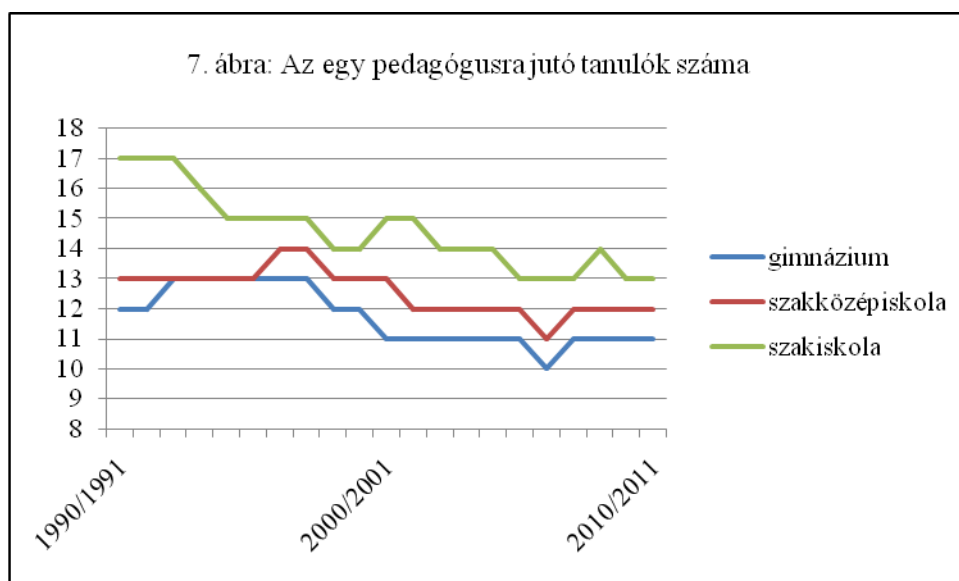
Mivel maga az osztálytermek száma önmagában nem mond semmit, ezért a következő, 6. ábra az egy osztályra jutó tanulók számát mutatja, ami mivel a felsőoktatásban részt vevőkre nem értelmezhető, ezért csak a többi három csoportot mutatja.

Forrás: KSH, 2011

A szakközép- és szakiskolák osztálylétszáma alapvetően csökkenő tendenciát mutat, a gimnáziumi osztálylétszámokban volt egy kis ideig növekedés a kilencvenes évek elején, de ezután ezek is csökkenni kezdtek, azonban még mindig itt a legmagasabbak az osztálylétszámok. Ez a tény összhangban van az intézmények növekvő számával, és azzal is, hogy a nappali középfokú közoktatásban résztvevő tanulók száma összesen az 1990/1991-es tanévről a 2010/2011-es tanévre arányaiban nem növekedett nagymértékben (517.228 főről 578.301 főre). A 2010/2011-es tanévben a gimnáziumokban 29, a szakközépiskolákban 26, a szakiskolákban pedig 22 volt az átlagos osztálylétszám. Ez egyébként összhangban van azzal a korábban megfogalmazott megállapítással, hogy a szakképzés eléggé elaprózódott, de ha az osztálylétszámokat tekintjük, azok csökkenése már megállt az utóbbi néhány évben.

A 7. ábra végül az egy pedagógusra jutó tanulók számának alakulását mutatja, az osztálylétszámokéhoz hasonló okok miatt szintén nem az abszolút számukat, és szintén nem tartalmazza a felsőoktatásbeli nagyságokat azok értelmezési nehézsége miatt.

Forrás: KSH, 2011

Ezek az adatok is lényegében csökkenő tendenciát mutatnak, ami szintén öröndetes, a 2010/2011-es tanévben a különböző intézménytípusokban 11 és 13 közt alakult az egy pedagógusra jutó tanulók száma, ami önmagában is megfelelő nagyságúnak mondható.

Finanszírozás

Érintőlegesen szólok néhány szót a hazai oktatás finanszírozásáról is. 2011-ben a költségvetés oktatási kiadásai nagyságrendileg 1,2 milliárd Ft voltak, ebből a közép- és felsőfokú oktatásra körülbelül 500 millió Ft jutott. Ebből az önkormányzati és állami finanszírozás aránya eltér a közép- és felsőfokú oktatásban, míg a középfokúban az önkormányzatok osztják ki a pénzek tömegét, addig a felsőoktatás finanszírozása inkább állami pénzből történik.²⁰ Ez egy önmagában szintén nehezen értelmezhető szám, általában a GDP arányos oktatási kiadásokat szokták országok között összehasonlítani. Ez alapján Magyarország 2007-as adatok szerint az OECD országok rangsorában közepes helyet foglal el.²¹

²⁰ Oktatási Évkönyv, 2010/2011

²¹ OECD, 2011

Egy konkrét példa²²

Röviden az iskoláról²³

A Balassa Bálint Gazdasági Szakközép- és Szakiskola Esztergomban található, a Bazilika szomszédságában, történelmi környezetben. Jogelődeit tekintve a 2011/2012-es tanévben ünnepli fennállásának 100. évfordulóját. Mai nevét 2005-ben vette fel, jelenlegi formájában is azóta működik, az esztergomi Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskola és Szakiskola, valamint a Berzeviczy Gergely Közgazdasági Szakközépiskola egyesülésével jött létre. Jelenleg már több mint 70 pedagógussal és 1000 tanulóval, 34 osztállyal működik, így Esztergom egyik legnagyobb oktatási intézménye. Tanulóinak többsége a város 20-30 km-es vonzáskörzetéből naponta bejáró fiatal.

A szakiskolában három képzési területen folyik a 4 éves képzés. A kereskedelem-marketing és üzleti adminisztráció szakmacsoportban Élelmiszer- és vegyiáru-eladó, valamint Műszaki cikk eladó, a vendéglátás-idegenforgalom szakmacsoportban Vendéglátó eladó, Szakács és Pincér, az ügyviteli szakmacsoportban pedig Irodai asszisztens képesítés szerezhető, ezek mind OKJ-s szakmát adó képzések.

A szakközépiskolában szintén 4 éves, de érettségit adó, szakmai alapozó képzés folyik, négy szakmacsoportban: kereskedelem-marketing és üzleti adminisztráció, vendéglátás-idegenforgalom, közgazdaság és ügyvitel. Az érettségi után lehetőség van az iskolán belüli továbbtanulásra is, mely során közép- és felsőfokú OKJ-s képesítés szerezhető.

Az érettségre épülő középfokú OKJ-s képzések 3 szakterületen vannak jelen az iskolában: a kereskedelem-marketing és üzleti adminisztráció szakmacsoportban a Kereskedelmi ügyintéző (1 év), Marketing és reklámügyintéző (1 év), Kereskedő (2 év) és Logisztikai ügyintéző (2 év), a vendéglátás-idegenforgalom szakmacsoportban a Vendéglős (2 év), a közgazdasági szakmacsoportban pedig a Statisztikai és gazdasági ügyintéző (1 év), valamint a Pénzügyi-számviteli ügyintéző (1,5 év) képesítések szerezhetők.

Az érettségre épülő 2 éves, felsőfokú OKJ-s szakképzéseit az iskola a győri Széchenyi István Egyetemmel együttműködve tanítja, ezek az egyetem kihelyezett, akkreditált képzései. Két ilyen képzés van az iskolában: a Banki szakügyintéző és a Kereskedelmi szakmenedzser. Sajnos azonban ezeket a képzéseket a következő tanévben indíthatja utoljára az iskola, mert ennek joga visszakerül a felsőoktatási intézményekhez. Közülük egyébként a Kereskedelmi

²² Az első alfejezeten kívül az egész fejezet az interjúk eredményeinek összegzésével készült.

²³ Az alfejezet az iskola honlapja alapján készült.

szakmenedzser képzés volt a legnépszerűbb a diákok körében, de a piacon a Banki szakügyintéző képzésre volna talán inkább igény, ezt azonban a diákok általában túl nehéznek találják.²⁴

A nappali képzések mellett esti rendszerű, érettségit adó képzés is folyik az iskolában, heti két alkalommal, tömbösítve.

Az iskolába rendszeres a túljelentkezés a felvételi során, a felvételi döntés egyébként az általános iskolai eredmények alapján történik, külön felvételi vizsgát nem hirdetnek.

Az nyelvtanulásra angol vagy német nyelv választható, felsőbb évfolyamokon már szakmai nyelvórák keretében.

A gyakorlati ismeretek elsajátítását szolgálja az iskolai tankonyha, cukrászműhely, pincér- és kereskedelmi kabinet, pénztárgépterem és két taniroda is. A szakiskolai szakmai gyakorlatok révén kiterjedt kapcsolatot ápolnak a környék vállalkozásaival.

Az iskola rendszeresen otthont ad rendezvényeknek, versenyeknek, kiállításoknak, a tanulók maguk is részt vesznek és sikeresen szerepelnek nem csak szakmai, de közismereti tárgyak versenyein is. Közel 10 éve van lehetőségük a diákoknak a francia testvériskola által külföldi tapasztalatot is szerezni a kereskedelem és vendéglátás terén.

A munkaközösségek működése

A munkaközösségek fontos szerepet játszanak az iskolán belüli szakmai munka megszervezésében, lebonyolításában, így működésük milyensége, a tanárok közti együttműködés foka kihathat egészen a napi oktatás szintjéig.

Az szakképzést, annak kifejezett tárgyait érintően két munkaközösség működik az iskolában, az interjúk során ezeket gazdasági, illetve szakmai munkaközösségeként említették a tanárok. A munkaközösségekbe történő besorolás évente változhat, egy tanár attól függően kerül az egyik csoportba, hogy melyik munkaközösséghez tartozó tárgyak teszik ki órarendjének zömét. Ez az irányítást kicsit megnehezíti, mivel egy adott munkaközösségbe tartozó tanárnak időnként vannak közös feladatai a másik munkaközösség tanáraival is.

A gazdasági munkaközösségbe tartoznak a 9-12. évfolyamon, főként három szakmacsoportban (kereskedelmi, ügyviteli, közgazdasági – a vendéglátó inkább a másik munkaközösségre jellemző) a szakközépiskolában oktató tanárok, valamint a felsőfokú OKJ-s képzések tanárai. Ez jelenleg 12 főt számlál. A szakmai munkaközösség a vendéglátós képzés,

²⁴ interjú alapján

a szakiskolai képzések és középfokú OKJ-s képzések tanárait tömöríti, ők jelenleg 23-an vannak.

A munkaközösségek minden év elején meghatározzák az éves munkatervet, kijelölik a teljesítendő feladatokat, ezekhez határidőket és felelősöket rendelnek. Vannak értekezletek, körülbelül havonta egyszer, de jellemzőbbek a kisebb óráközi, órák utáni megbeszélések az egyes részfeladatokat végző tanárok, teamek között. Minden évben vannak állandó feladatok, mint például az érettségire való felkészítés, a vizsgák lebonyolítása, vizsgajelentkezés koordinálása, tankönyvbeszerzés. Nem állandó feladat ebben az évben például a gazdasági munkaközösségben az új ügyviteli érettségire való felkészülés, annak megfelelő lebonyolítása, mivel az új érettségi ebben a szakmacsoportban idén lép először életbe.

A két munkacsoport belső működtetése a feladatok sokrétűségéből, átfedéséből adódóan rengeteg utánajárást, plusz feladatot ró a munkaközösség-vezetőkre, de ők nagyon lelkesen végzik feladatukat. Nehézséget okoz még az együttműködésben, hogy az iskolában két tanári szoba van, ahol vegyesen vannak szétosztva a tanárok. Mindezek ellenére a megkérdezett munkacsoport-vezetők és a tanárok is elégedettségüket fejezték ki a munkacsoportok működésére vonatkozóan, úgy érzik, ezek jól és hatékonyan működnek, és bármilyen problémájukkal nyugodtan fordulhatnak a közösséghez, mindig kapnak segítséget.

Anyagi és attitűdbeli problémák

Ősszel gyakran lehetett hallani a hírekben, hogy milyen nehéz pénzügyi és politikai helyzetben van az esztergomi önkormányzat, és ez a tény sajnos természetesen kihat az iskolák működésére is, mivel, ahogy a finanszírozási fejezetben írtam, a középfokú oktatás finanszírozásáért az önkormányzatok a felelősek. A fix finanszírozási összegek és a tanárok fizetései is gyakran késnek, ennek hatása érződött a közhangulaton is látogatásaim alkalmával.

Meg kell említeni még, hogy a 2008-as válság óta jelentős mértékben visszaestek a környező vállalatok szakképzési hozzájárulásai is, melyek időnként rendkívül magas bevételtöbbletet jelentettek az iskolának. Ráadásul ezek most már a központokba, a TISZK szövetségekbe (térségi integrált szakképző központ) folynak be, és az iskoláknak versenyezniük kell az összegekért. Mivel a vendéglátás területét úgy ítélték meg, hogy túlképzés van belőle, ezért erre már nem is kapnak a központból támogatást.

A fent említett tényezők okán előfordult, hogy a krétát is be kellett osztani, és volt már, hogy egy tanulmányi versenyen a diákoknak kellett kifizetni a nevezési díjat, mert az iskolának nem fért bele a keretbe ennek finanszírozása.

A tanári fizetések még mindig nagyon alacsonyak más diplomás végzettségűekéhez képest. Csak a tanítás, a diákok szeretete tartja a pályán azokat, akik még maradtak. De ők is úgy érzik, hogy nem csak az anyagi, hanem az erkölcsi megbecsülésük is hiányzik a társadalomban. Az egyik tanárnő panaszkodott, hogy nagyon igazságtalannak érzi, hogy a frissen végzett diákok többet keresnek nála, akitől a tudásukat szereztek. Erkölcsi oldalról említette még, hogy bántja, hogy az új oktatási törvény elkészítésekor egyáltalán nem kérték ki a tanárok véleményét a problémás kérdéseket illetően.

A tanárok szóba hozták azt is, hogy nem csak a diákok szemtelenek, de sokszor a szülők is kritikátlanul a diákok mellett állnak ki, szembe fordulva az iskolával, illetve a tanárokkal. Így a diákok körében is csökken a tisztelet a tanítóik iránt. Ez még nem általános tendencia, de egyre gyakrabban fordul elő.

Még ebből a szempontból nehéz helyzetben is érződött a vezetés és a tanárok töretlen lelkesedése és tanítás iránti szenvedélye, ez az egyetlen ok, ami miatt még kitartanak, és emiatt tesznek meg minden tőlük telhető, annak érdekében, hogy továbbra is jó minőségű képzést biztosítsanak a diákok számára.

Tanárhiány

Léteznek tantárgyak, melyek tanításához nehéz tanárt alkalmazni. A közismereti tárgyak közül ezek a matematika és a természettudományos tárgyak, a gazdasági tárgyak közül pedig az ügyvitel, a statisztika és a számvitel. A gazdasági tárgyak közül, amikre a legkönnyebb tanárt alkalmazni, az a marketing és a gazdasági környezet tárgyak.

A gazdasági munkacsoport vezetője említette, hogy abból fakadóan is nehezedhet a helyzet, hogy ma már általános közgazdász tanárképzés folyik az egyetemeken, nem szakosodnak egy-egy tantárgyra az egyetem alatt a hallgatók. Pedig egy szakközépiskolai oktatáshoz már szükséges, hogy az adott tantárgyból a tanár kellően elmélyült ismeretekkel rendelkezzen. Ez végül nem okoz gondot, mert a valóságban, „nem hivatalosan” minden fiatal tanárnak van egy kedvenc területe, amelyet szívesebben oktat és amiben kellően elmélyült ismereteket szerez. Ezáltal azonban könnyebben alakulnak ki azok az esetleg nehezebb területek, amelyek tanítását senki nem szeretné elvállalni. A munkaközösség-vezető hozzátette, hogy ők úgy oldják meg ezt a problémát, hogy mindenkinek a kedvenc tantárgyai mellé tesznek az órarendjébe olyan tárgyakat is, amiket kevésbé preferálnak, így a nehezebb területeket is szívesebben elvállalják, és mindkettőt ugyanolyan lelkesedéssel tanítják a tanárok.

Szó esett még arról, hogy a helyettesítést is elég nehéz megoldani egy tanár betegsége esetén, tekintve, hogy a törvényben meg van határozva egy maximális heti óraszám, amit egy tanár tanítással tölthet el.

Vannak olyan tanárok is az iskolában, akik a magánszférából léptek át a tanári pályára, jellemzően ők azok, akik jelenleg tanári képesítés nélkül tanítanak, illetve ők tanulnak jelenleg tovább annak érdekében, hogy megszerezzék tanári diplomájukat. Ez egyébként sajátos jellemzője a szakközép- és szakiskolai oktatásnak, hogy a magánszférából is lépnek át ide tanítani.

Felmerült még, hogy vannak nyugdíj előtt álló, illetve már nyugdíj mellett dolgozó tanárok is. Az iskolába, tanításba való belépés is nehéz egy fiatal tanárnak, neki nem tudnak még teljes óraszámot biztosítani sokszor, a tapasztalat hiánya miatt sem, valamint a nyugdíjba vonuló tanároknak lelkiileg megterhelő, nehéz az elszakadás az iskolától. A gazdasági munkaközösség vezetője felvetette azt az ötletet, miszerint a nyugdíj előtt álló, vagy már nyugdíjba ment tanárok elszakadását segíthetnék az óraszám lassú csökkentésével, és melléjük rendelhetnének erre az időszakra egy fiatal, pályakezdő mentoráltat, aki szintén kevesebb órással, de folyamatos segítség mellett gyorsabban szerezhethné meg a szükséges tapasztalatot, és könnyebb lenne az beilleszkedése is.

Tankönyvhelyzet

Minden megkérdezett alany panaszkodott a tankönyvi ellátottság hiányosságára. A középiskolai, szakiskolai oktatásra ez még nem annyira jellemző, itt vannak a tantervbe illeszkedő tankönyvek, ezekkel csak az a probléma merül fel időnként, hogy nem frissülnek elég gyakran, nem alkalmazkodnak elég gyorsan a központi változásokhoz, például az új ügyviteli érettségihez még mindig nem jelent meg megfelelő tankönyv. Három tankönyvet kiemelték a tanárnők ezen a képzési szinten, amellyel nagyon meg vannak elégedve, ezek a Kopányi, valamint a világbanki féle mikro- és makroökonómia könyvek, valamint Faddi Andrea marketing könyvei.

Az érettségire épülő képzések esetén azonban sokkal súlyosabb a probléma. A legtöbb képzéshez szinte egyáltalán nincsenek tankönyvek, vagy nem olyanok, amik illeszkednének a moduláris képzéshez. Amik vannak, azok vagy szerkezetileg nem megfelelők, túlságosan részletesek (400-500 oldal terjedelműek) és ebből adódóan nagyon drágák is, ezeket nem tudják megvetetni a diákokkal. Az igazgató úr elmondása alapján ebből is látszik, hogy ezek a

tanfolyami képzésekre²⁵ vannak íródva, mert ott be tudják építeni ezeket a magas árakat a tanfolyami díjba. Ők azonban nagy gondba kerülhetnek egy ilyen könyvvel, az ingyenes tankönyvre jogosultak esetén említette azt a példát, miszerint egy tanuló után 12.000 forint támogatást kaptak, ha az ingyenes tankönyvre jogosult, a 13-14. évfolyamon azonban egy tankönyvcsomag 24.000 forintba is kerülhet, így előfordul, hogy nem tudják teljesíteni az ingyenes tankönyvi igényeket mindenkinél. Említették, hogy már javulóban van ezen a képzési szinten is a tankönyvi ellátottság, de még mindig óriási a lemaradás, sokszor úgy ollózzák össze többféle szakirodalomból a tananyagot a tanárok, hogy megfelelően történjen a felkészítés a vizsgákra.

Gondot okoz még a szakmák esetében, hogy a vizsgákra való felkészítés egy adott tankönyvvel, adott tananyagtartalommal történik, ami megfelelő lett volna akkor, amikor elkezdték a felkészítést, azonban olyan gyakoriak a változások a vizsgarendszerben, hogy mire a vizsgára menne a tanuló, ott már egészen más tananyagot kérnek számon. Ilyenkor joggal kérdőjelezi meg a tanuló, hogy nem arra a feladatra készítették fel az iskolában, amivel végül szembesülnie kellett. A tankönyvek pedig nagyon lassan alkalmazkodnak ezekhez a változásokhoz, inkább utánkövetés figyelhető meg, pedig éppen fordítva kellene ennek lennie, először kell meglennie az új tankönyvnek, és csak utána a szabálmódosításnak érvénybe lépni.

Módszertani, tanári kézikönyv is meglehetősen kevés van, amit igazán használni tudnának a tanárok, pedig ez fontos lenne, tekintve a gyakori szabályozásváltozásokat.

Eszközellátottság

Az eszközellátottság jónak mondható, bár még mindig elég hiányos, és van mit javítani rajta. Vannak laptopok és projektorok, amiket az órákon lehet használni, ezekkel azonban az a gond, hogy nem állandó jelleggel vannak felállítva egy tanteremben, mint a szaktermek esetében, hanem a tanároknak cipelniük kell magukkal egész nap, valamint minden szünetben szét kell szedniük és újra összeállítani, amire nem mindig jut idő.

Volt, aki nem volt ennyire elégedett, és megemlítette, hogy használna projektort, de mivel nincs függöny az ablakokon, ezért ez elég nehézkes. Többen mondták, hogy inkább több szakterem kellene, beépített informatikai eszközökkel, mert ebből egyelőre még mindig

²⁵ Itt jegyzem meg, hogy a dolgozat bevezető részében szándékosan nem írtam az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésről, mivel az egy teljesen más, teljesen elkülöníthető részét képezi a hazai oktatási rendszernek, és helyzetének felmérése nem volt célja eredetileg sem a kutatásnak.

kevés van, és nem minden órát tudnak ott tartani, ami igényelné (természetesen nem az informatika órákra gondoltak, hanem például a marketinges képzések esetében a prezentálási gyakorlatokra).

Rendszerszintű és egyéb problémák

A középiskolai képzés jól szabályozott, nincsenek vele különösebb problémák, az érettségire épülő képzések azonban nehezen illeszthetők be egy középiskola mindennapjaiba, több problémával is szembesülnek. Ezekben a képzésekben már a moduláris rendszer van érvényben, és egy-egy modul lefed egyszerre több tantárgyat is, de a tanárok alkalmazása is tantárgyként, nem pedig modulok alapján történik. Az oktatás során így előfordul, hogy egy-egy modult több tanár is tanít, mivel azonban a kimeneti vizsga szintén modulonként történik, a tanárok rengeteg egyeztetésre és nagyfokú együttműködésre kényszerülnek egy modul tanítása során annak érdekében, hogy a diákoknak megfelelő szemléletet tudjanak átadni. A moduláris képzés klasszikusan a tanfolyami képzésekben működik jól, olyan intézményekben, ahol kifejezetten tanfolyamokra vannak specializálódva, egy középiskolában azonban ez sok gondot okoz.

Egy másik ilyen felsőbb irányításhoz kapcsolódó probléma, hogy abban az esetben, ha egy tanár el akar menni egy továbbképzésre, akkor bár az alaphérét mindenképp megkapja, de azok az órák, amiket aznap nem tart meg, a túlóráiból kerülnek levonásra, így elesnek a fizetésük egy részétől. Emiatt többen csak azokat a tanfolyamokat vállalják, amikre mindenképpen szükségük van. Az osztálykirándulások, gyárlátogatások esetében a probléma fokozódik azzal, hogy nem csak annak a tanárnak maradnak el az aznapi órái, aki elviszi az osztályt, hanem azoknak is, akiknek még órájuk lenne az adott osztállyal. Ebben a már egyébként is nehéz anyagi helyzetben ezért egyre ritkábban vállalnak a tanárok egy ilyen kirándulást, vagy továbbképzést.

Az egyéb problémák közé sorolható a diákok motiválatlansága, és az, hogy „nem szeretnek tanulni”, nincs meg bennük a kellő lelkesedés, ezt több tanár is említette. Konkrét problémát okoz, hogy a szaktárgyakból nem kötelező érettségit tenni, ezért sok diák a kisebb ellenállás nevében már 10. osztály végén eldönti, hogy nem akar a szaktárgyból érettségit tenni, így a tanár bárhogy is próbálja felhívni a tárgyra a diák figyelmét, annak hozzáállása a tárgyhöz nem fog változni. A szakmai tárgyak érettségijét a legtöbben informatikával, földrajzzal, néhányan biológiával váltják ki, ami nem is lenne gond, ha ilyen érdeklődésűek és ilyen irányba mennek továbbtanulni, ez esetben azonban a gimnáziumot kellene választaniuk

a szakközépiskola helyett. Tehát az a korábban említett örvendetes tendencia, miszerint a szakközépiskolások esélyei nőttek a felsőoktatásba való bekerülésre, a hétköznapi gondot okozni. Ez a fajta motivátlanság tehát nagyon megnehezíti a tanárok dolgát a szaktárgyak oktatása során. A gazdasági munkaközösség vezetője említette azonban, hogy az új oktatási törvény, ha elfogadják, megoldhatja majd ezt a problémát azzal, hogy kötelezővé teszi a szaktárgyak érettségijét a szakközépiskolákban.

Továbbképzések, egyéb szakmai segítség

Sajnos az anyagi problémák miatt egyre kevesebb továbbképzést tud támogatni az iskola a tanárok részére, azonban a tanárokkal készített interjúk során kiderült, hogy egyre kevesebb olyan továbbképzés van, amelyre úgy érzik, érdemes elmenniük. A legtöbben természetesen igénylik ezeket, csak a kínálattal nem elégedettek.

A gyakorlati oktatásvezető igényét fejezte ki informatikai továbbképzésre, melyen bár vettek már részt, de nem találták kielégítőnek. Mint említi, szerencsére a legtöbb kollégának már nincs gondja az informatikai eszközök és az internet használatával, az idősebbek közt azonban akadnak, akik ezeket az eszközöket még mindig nem tudják maximálisan kihasználni. Ő pedig úgy érzi, hogy a kereskedelmi, közgazdasági szakterületen kiemelten fontos, hogy a tanárok folyamatosan keressék az újdonságokat, új módszereket és ezeket beépítsék a tananyagba, tanítási módszerükbe is. Minden tanár fogékony ezekre az ő munkaközösségében, a lehetőségeket azonban nem tudják kihasználni kellő számítógépes ismeretek nélkül.

Volt, aki évi 1-2 alkalommal menne el szívesen egy többnapos továbbképzésre, ahol kifejezetten a szaktárggyal kapcsolatos témákról van szó, a gazdasági munkaközösség vezetője emellett azt is kiemelte, hogy hétféle továbbképzéseken valószínűleg többen vennének részt, az előző pontban tárgyalt anyagi okokból kifolyólag. Ő említette még azt is, hogy ebben az évben nagy szükség lett volna egy ügyvitellel kapcsolatos konferenciára, továbbképzésre az új érettségi miatt, ilyet azonban nem hirdetett az NSZFI erre a tanévre. A Pénzügyminisztérium továbbképzéseiről nyilatkozott úgy, hogy azok rendszeresek és jók, viszont ezek csak az OKJ-s képzésekre vonatkoznak.

A gazdasági munkaközösség-vezető is említette, hogy az ő szakmájukban különös fontossággal bír az újdonságok folyamatos figyelemmel kísérése, kiemelte az adójogszabályok és társasági törvény változását, amivel kapcsolatban nekik kell felkészülniük és beépíteni a tananyagba, mert a tankönyvek nagyon lassan alkalmazkodnak ezek változásaihoz. Ezzel kapcsolatban fejezte ki azt az igényét, hogy az NSZFI részéről örülne

egy olyasféle segítségnek, miszerint egyfajta hírlevél formájában minden év elején, vagy akár gyakrabban felhívnák a tanárok figyelmét egy adott tantárggyal kapcsolatos legfontosabb változásokra, aktualitásokra. Természetesen a tanárok mindent megtesznek, hogy ezekkel tisztában legyenek, azonban nem mindig van idejük figyelni minden részletre, de az is előfordul, hogy a kisebb változások egyszerűen elkerülik a figyelmüket.

Problémák a szakiskolában

A legfontosabb probléma a szakmai gyakorlattal kapcsolatban merül fel. Rendszeresen gondot okoz, hogy nincs elegendő felvevő bázis a munkahelyek részéről, nehéz elhelyezni a gyerekeket a gyakorlati időre. Az is gond ezzel kapcsolatban, hogy a munkahelyeken nincs megfelelő vizsgáztató, tanító szakember, aki megfelelően fel tudná készíteni a diákokat a szakvizsgára, több ilyen embert kellene képezni ezekre a feladatokra.

A gyakorlati oktatásvezető említette meg, hogy véleménye szerint túl magasak a követelmények a szakiskolai tanulókkal szemben. A vizsgán például olyan képességeket kérnek számon, amelyek nehézséget okoznak a diákoknak, és azon a szinten, amin ők tanulnak, úgy érzi, nem is kellene ezeknek kötelezőnek lenniük. Példaként említette, hogy a bolti eladóknál a kimeneti vizsgán feltétele a szakma megszerzésének, hogy tudjanak üzleti levelet fogalmazni.

Szintén a gyakorlati oktatásvezető fejezte ki véleményét az új oktatási törvény tervezetének egy pontjával kapcsolatban, miszerint a szakiskolai tanulóknak az utolsó évet szinte teljes egészében a munkahelyen kellene tölteniük. Ezt problémásnak találja az első bekezdésben felvázolt helyzet miatt, miszerint nincs a munkahelyeken ezeknek a tanulóknak a felkészítésére megfelelő szakember gárda, így ő nem zárná ki teljesen az iskolát és a tanműhelyi gyakorlatot még az utolsó évben sem a képzésből.

Egy szaktanár említette még, hogy az elméleti képzést tekintve nagyon nehéz a szakiskolai tanulók oktatása, mivel egy hetet az iskolában töltenek, egy hetet pedig a munkahelyen, s mire két hét múlva visszajönnek órára, már nem emlékeznek semmire az előző órai anyagból. Ha pedig esetleg a diák megbetegszik, előfordul, hogy majdnem egy hónapig nem találkozik a tanárával.

Összegzés

A rendszerváltás után égető szükség volt a hazai szakképzési rendszer átalakítására, ami viszonylag hamar megtörtént, emiatt azonban nem sikerült elég alaposan felmérni és újra szabályozni minden problémás elemet. A reformok ezért a 2000-es években tovább folytatódtak, ekkor került sor a korábban már tervezett moduláris képzési rendszer bevezetésére, az új OKJ kiadására is, valamint a TISZK szövetségek megszervezésére. Problémák természetesen mindig vannak, így sosem szabad abbahagyni a lehetséges következő lépésekről való gondolkodást. Ezzel kapcsolatban a tervezett országos felmérésben érdekes lehet kitérni az iskolák TISZK intézményekkel való együttműködésére, és az új OKJ általuk tapasztalt hatásaira. Ezeknek az információknak a megszerzése az egyetemen kívüli szabályozók, gazdálkodók számára is fontos lehet.

A rendszerváltás utáni trendek legfontosabb jellemzője, hogy egyre többen kívánnak a középiskola elvégzése után továbbtanulni, ami a munkaerőpiacon hiányszakmákat hozhat létre.

A szakképzést folytató intézmények száma nő, ezért szerencsére átlagosan nincsenek túl nagy osztálylétszámok, és az egy pedagógusra jutó tanulók száma sem túl nagy. Az oktatásra fordított kiadások nagyságában azonban csak a középmezőnyben helyezkedik el az ország, ez is azt mutatja, hogy volna még hova fejlődni.

Ahogy a dolgozatban is említettem, nincsenek a tanárok felkészültségére, végzettségére, illetve a tananyagra és a tankönyvekre vonatkozó vizsgálatok a szakképzések kapcsán, ezért erre mindenképpen ki kellene térni a felmérésben. Ezt alátámasztja az is, hogy a példaként említett iskolákban főként a tankönyvek kapcsán előfordulnak még mindig hiányosságok.

Hivatkozásjegyzék

Domján Krisztina (2009): A szakképzés hozama-hasznosulása. Megjelent: Nemzeti Kutatási Jelentés - Magyarország 2009., 6-38.oldal

elérhető: http://refernet.hu/wp-content/uploads/NRR_09.pdf#page=6

letöltés ideje: 2012. március 23., 17:46

Farkas Éva (2008): Az iskolarendszerű szakképzés reformjának jellemzői az intézmények nézőpontjából I. *Szakképzési szemle*, 2008. 24. évf., 2. szám, 137-161. oldal

Modláné Görgényi Ildikó (1999): A szakképzés központi programjainak kifejlesztése. Megjelent: Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években (Tanulmánykötet). Okker Kiadó, Budapest, 1999

a cikk online elérhetősége: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Tartalmi-valtozasok-10-Modlane>

letöltés ideje: 2012. március 22., 18:07

Polónyi István (2006): A hazai szakképzés formálódása. *Educatio*, 2006. 15. évf., 2. szám, 371-386. oldal

Szenes György (2007): Az iskolarendszerű szakképzés jelene és jövője. *Szakképzési szemle*, 2007. 23. évf., 3. szám, 293-299. old.

Varga Júlia: Oktatáspolitikai aktuális kérdései c. tantárgy, Budapesti Corvinus Egyetem, 2011/2012-es tanév őszi félév, 8. előadás, 2011. november 3.

Vámosi Tamás (2009): Irányítási és finanszírozási decentralizáció a szakképzési rendszerben, a Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok szerepe. Megjelent: Problémák az oktatás és képzés felnőttkori szakaszában. Neveléstudományi Egyesület, Budapest, 2009. 5-13. oldal

a kötet online elérhetősége: <http://www.eduscience.hu/NEK-002.pdf>

letöltés ideje: 2012. március 22., 18.36

A **szakképesítés.hu** honlap új OKJ-ről szóló menüpontjai.

http://szakkepesites.hu/szakiranytu/okj_okok_celok.html

letöltés ideje: 2012. március 22., 19:41

http://szakkepesites.hu/szakiranytu/okj_ujdonsagok.html

letöltés ideje: 2012. március 22., 19:43

http://szakkepesites.hu/szakiranytu/okj_bevezetese.html

letöltés ideje: 2012. március 22., 19:51

GDP arányos oktatási kiadások, **OECD adatbázis**, 2011

elérhető: <http://www.oecd.org/dataoecd/45/48/37864432.pdf>

letöltés ideje: 2012. március 23., 22:30

Az iskola honlapja:

<http://www.keri-egom.sulinet.hu/index.html>

a felhasznált menüpontok: Ismertető, Képzések

letöltés ideje: 2012. március 22., 12:40

Statisztikai Tájékoztató, **Oktatási Évkönyv**, 2010/2011

elérhető:

<http://www.kormany.hu/download/4/45/50000/Oktat%C3%A1si%20%C3%89vk%C3%B6nyv-2010.pdf>

letöltés ideje: 2012. március 23., 12:36

KSH, 2011

A Központi Statisztikai Hivatal honlapjáról is elérhető 4 adatbázissal dolgoztam, amelyek a 3 típusú középiskolai, és a felsőfokú képzésekről ismertetnek adatokat.

felsőfokú oktatás: http://portal.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi007a.html

gimnázium: http://portal.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi004.html

szakközépiskola: http://portal.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi005.html

szakiskolai: http://portal.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi003.html

letöltések ideje: 2012. március 22., 19:55

Interjúk az esztergomi Balassa Bálint Gazdasági Szakközép- és Szakiskola igazgatójával (Meszes Balázs), két szakmai munkaközösség-vezetőjével (Pappné Gömöri Mariann és Molnár Kálmánné) és két szaktanárával (Novák Ilona és Erősné Pócs Veronika). Az iskola szakmai igazgató-helyettesével (Kondrád Gábor) az interjúkon kívül, személyesen beszélgettem, de ő is szolgált hasznos információkkal a dolgozat elkészüléséhez. Az interjúk előre elkészített kérdés vázlatai a Mellékletben találhatók.

Melléklet

Interjútervek a „Közgazdasági, közgazdasági jellegű módszertani ismeretkörök, tantárgyak a középiskolai és az OKJ képzésben (Tantervi keretek, tananyagok, szaktanárok)” c. kutatószemináriumhoz

1. számú melléklet: Igazgatói interjú

Mióta dolgozik pedagógusként?

Mióta tanít ebben az iskolában?

Mióta tölti be az igazgatói beosztást?

Milyen típusú szakképzés folyik az iskolában (OKJ képzések)?

Van-e betöltetlen közgazdász tanári álláshely az iskolában?

Milyen tárgyak tanításához a legnehezebb felkészült (szakos) tanárt alkalmazni?

Vannak-e ezen a szakterületen képesítés nélküli (tanári diploma nélkül) tanító tanárok?

Vannak-e a közgazdasági/kereskedelmi szakterületen ebben a tanévben tanárképzésen részt vevő kollégák?

Melyik felsőoktatási intézményben végzett közgazdász tanárt foglalkoztat a legszívesebben?

Milyen szakon végzett tanár hiányzik a leginkább a közgazdasági képzés területén?

Hogyan működik a közgazdász szakmai munkaközösség az iskolában?

Mi okozza a közgazdász tanárok körében a tantárgyak tanításához kapcsolódóan a legnagyobb gondot?

Volt-e arra példa, hogy valamilyen szakképzést azért nem tudtak beindítani, mert nem volt a tárgyak tanítására felkészült tanár?

Van-e valamilyen sajátos probléma, amely a közgazdasági/kereskedelmi szakterületen (ezen tantárgycsoportba tartozó tárgyak tanítása során) rendszeresen problémát okoz?

2. számú melléklet: Munkaközösség-vezetői interjú

Mióta dolgozik pedagógusként?

Mióta tanít ebben az iskolában?

Mióta tölti be a munkaközösség-vezetői beosztást?

Milyen típusú szakképzés folyik az iskolában (OKJ képzések)?

Milyen tárgyakat tanít?

Van-e betöltetlen közgazdász tanári álláshely az iskolában?

Milyen tárgyak tanításához a legnehezebb felkészült (szakos) tanárt alkalmazni?

Vannak-e ezen a szakterületen képesítés nélküli (tanári diploma nélkül) tanító tanárok?

Vannak-e a közgazdasági/kereskedelmi szakterületen éppen tanárképzésen részt vevő kollégák?

Hogyan működik a közgazdász szakmai munkaközösség az iskolában? Mennyire elégedett az ebben a közösségben folyó munkával?

Mi okozza a közgazdász tanárok körében a tantárgyak tanításához kapcsolódóan a legnagyobb gondot?

Volt-e arra példa, hogy valamilyen szakképzést azért nem tudtak beindítani, mert nem volt a tárgyak tanítására felkészült tanár?

Van-e valamilyen sajátos probléma, amely a közgazdasági/kereskedelmi szakterületen (ezen tantárgycsoportba tartozó tárgyak tanítása során) rendszeresen gondot okoz?

Mennyire tartja jónak a tankönyvi és taneszköz-ellátottságot (oktatási segédanyagok, munkafüzetek, példatárak, multimédiás anyagok)?

Milyennek értékeli az egyes tankönyveket szakmai és pedagógiai (didaktikai) szempontból?

Milyen területeken igényelne segítséget a szakmai tárgyak tanításához (szaktanácsadás, továbbképzés, konzultációk)?

3. számú melléklet: Szaktanári interjú

Van-e tanári végzettsége?

Hol és milyen szakon szerezte meg tanári képzettségét?

Mióta dolgozik pedagógusként?

Mióta tanít ebben az iskolában?

Milyen típusú szakképzés folyik az iskolában (OKJ képzések)?

Milyen tárgyakat tanít?

Hogyan működik a közgazdász szakmai munkaközösség az iskolában? Mennyire elégedett az ebben a közösségben folyó munkával? Tudnak-e egymásnak segítséget nyújtani?

Mi okozza szaktanári munkájában a legnagyobb gondot?

Van-e valamilyen sajátos probléma, amely az Ön által tanított tantárgyak oktatása során rendszeresen gondot okoz?

Mennyire tartja jónak a tankönyvi és taneszköz-ellátottságot (oktatási segédanyagok, munkafüzetek, példatárak, multimédiás anyagok)?

Milyennek értékeli az egyes tankönyveket szakmai és pedagógiai (didaktikai) szempontból?

Milyen területeken igényelne segítséget a szakmai tárgyak tanításához (szaktanácsadás, továbbképzés, konzultációk)?

A kézirat lezárásának időpontja: 2012. március 26.